

Carlo Crivelli : poëet van de paradox

TUSSEN
CAMP
EN
KITSCH

Wat heeft camp te maken met kunst? Kunnen we een vijftiende-eeuwse kunstenaar 'camp' noemen of is dat een anachronistische projectie? Een beschouwing over het uitzinnige werk van Carlo Crivelli.

Door Renée Simons

Camp? Veredelde kul en kitsch. Geaccepteerd in bepaalde kringen waar je pas bij hoort als je er de lol van inziet; of er de lol van in moet zien om er bij te horen. Met serieuze kunst heeft het niks te maken.

Zo dacht ik tot ik het doorwrochte artikel van onze hoofdredacteur las over dit fenomeen. Hij geeft hierin een heldere analyse van Susan Sontags beroemde essay *Notes on Camp*. Daarin passeren veel namen uit de westerse cultuurgeschiedenis die je niet direct verwacht bij een artikel over camp, zoals Mozart, Pontormo, Rosso, Caravaggio en... Carlo Crivelli!

Dat maakte mij nieuwsgierig naar de *Notes* want Crivelli staat bovenaan mijn top 10 van Italiaanse lievelingsschilders. In note 25 vind ik hem. *The hallmark of Camp is the spirit of extravagance. (...) Camp is the paintings of Carlo Crivelli, with their real jewels and tromp l'oeil insects and cracks in the masonry.*

Juwelen, insecten en barsten die net echt lijken. In New York hangt een schilderij waarop dit allemaal te zien is. Zelf maakte ik een half leven geleden voor het eerst kennis met Crivelli's wonderlijke werk in de Pinacoteca di Brera in Milaan. Ik was meteen verkocht! Niet alleen vanwege vergulde gipsen ornamenten en nepjuwelen van gekleurd glas, zelfs niet vanwege de bedrieglijk echt geschilderde details, zoals perkamenten naambordjes met zijn eigen naam... Wat Crivelli voor mij zo'n heerlijke schilder

maakt, is zijn precieze lijnvoering en zijn op de spits gedreven stilering. Leptosome heiligen met lange lenige vingers, spitse neuzen en amandelvormige slaapogen; Byzantijnse pracht van sieraden en gewaden; on aardse Madonna's, altijd onberispelijk gekapt en voorzien van onwaarschijnlijk lange elegante vingers; baby Jezus, een vroegwijs mannetje met een pruilmondje. Zij zitten onveranderlijk onder festoenen van bloemen en fruit met wrattige komkommers, verrassend genoeg een symbool van maagdelijkheid.

Je hoeft niet naar Milaan of New York om een echte Crivelli te zien. In ons eigen Rijksmuseum hangt een van de meest uitzinnige werken van deze originele schilder. Ik raad iedereen aan eens een kijkje te gaan nemen. Afgebeeld is Maria Magdalena, de zondige bekeerlinge die uit berouw de voeten van Christus waste, met haar lange haren afdroogde en vervolgens zalfde met kostbare oliën. Vandaar dat zij altijd met een zalfpot wordt afgebeeld, haar attribuut, net als

Carlo Crivelli, *The Lenti Madonna*, New York, Metropolitan Museum of Art

haar lange haren. Na de dood van Christus trok zij zich terug in de woestijn, slechts gekleed in haar haar. De Magdalena in het Rijksmuseum is

Carlo Crivelli, *Maria Magdalena*, Amsterdam, Rijksmuseum

geen uitgemergelde woestijnheilige. Déze voormalige zondares is een en al elegantie met haar modieuze *hairdo* – Priscilla's Queens zouden er jaloers op zijn –, sieraden en kostbare kleding. Haar spitse gezicht, blanke zwanenhals en vloeiende gouden lokken zijn van een bovenaardse schoonheid. Dit 'portret' toont de triomf van berouw, haar herwonnen zuiverheid en hemelse gestalte. Maar dan wel zeer gekunsteld; let vooral op de handen! De goudkleurige zalfpot heeft grappig genoeg de vorm van een Duitse bierpul! Zowel het goudkleurige jakje van de heilige als de bierpul zijn met verguld gips opgehoogd voor het effect.

Retro

De westerse kunstgeschiedenis kent geen andere kunstenaar aan wie ik zo'n plezier beleef. Zou dat mijn ontvankelijkheid voor camp zijn?

Camp is een moeilijk grijpbaar begrip en Susan Sontag omschrijft de kenmerken van camp vaak in paradoxale termen. Dat past bij de kunst van Crivelli, die als buitengewoon begenadigd naturalist, het kunstmatige liet overheersen. Evengoed bekend met de verworvenheden van de Renaissance (perspectief, anatomie, kennis van de klassieken) als zijn beroemde tijdgenoten, bleef hij werken in de geest van de Internationale Gotiek met langgerekte figuren en overdadig gebruik van goud en opsmuk.

Verbannen uit zijn geboorteplaats Venetië, leefde Crivelli in het afgelegen Ascoli Piceno in de Marche waar men handel dreef met de Oriënt en waar ook veel buitenlanders woonden. Daar liet alleskunner Crivelli alle invloeden smelten tot een originele en persoonlijke stijl. Extravagant en decoratief? Retro? Crivelli's welgestelde opdrachtgevers uit de provincie hadden geen enkele behoefte aan nieuwlichterij en bestelden hun altaarstukken en panelen voor devotionele doeleinden. Hoe meer er opstond (doe nog maar een komkommer), hoe rijker versierd met bladgoud en nepjuwelen, des te groter was de spirituele vervoering die het teweeg bracht. In dat opzicht was het werk van Crivelli zeer geslaagd en had het meer dan genoeg inhoud en ernst, waar de opdrachtgevers veel geld voor neertelden. Camp of kunst, tegenwoordig hangt het tussen de topstukken in musea over de hele wereld. ●

De Kringprent van mei en juni

The world next door

Harald Vlugt geeft een toelichting op de nieuwe Kringprent.

Van ingeschilderde collage naar digitale print aangevuld met kleine collage-elementen en ingekleurd met potlood. De wereld en de mensen behoorlijk in de war, de wereld explodeert en de mensen glijden als dansende lemmingen naar de afgrond. Als *Die Hard*: manisch optimistisch, allesbehalve pessimistisch, maar wel degelijk realistisch. Als beeldhouwer, collagist en verzamelaar ben ik altijd zeer gecharmeerd geweest van (het maken van) grafiek. Ik durf derhalve rustig te stellen dat de meest interessante grafiek wordt gemaakt door niet-grafici. Veelal door beeldhouwers die, niet gestoord door al te veel in de weg zittende technische informatie, heerlijk ongestoord en onbevangen kunnen spelen met het medium. Sinds twintig jaar heeft al mijn grafiek onderin een klein toegevoegd collage-driehoekje. Eind jaren tachtig was ik op bezoek in het atelier van Lucebert in het

Spaanse Gabia, terwijl hij honderden tekeningen aan het uitzoeken was voor een museum-expositie in Nederland. Over zijn schouder meekijkend zag ik met enige regelmaat een klein getekend driehoekje aan de voet van de tekening. Op mijn directe vraag waar dat driehoekje voor stond, pareerde hij de vraag *linea recta* retour met wat ik *dacht* dat het was. Ik durfde toen te veronderstellen dat het een 'asymmetrische irritantie' was. Hij antwoordde doodleuk dat het vanaf nu zo heette. Maanden later las ik een artikel over zijn werk waarin hij het uitgebreid had over de asymmetrische irritantie binnen zijn tekeningen. Een klein detail dus als 'logo', als subtiel signatuur, als hommage aan een groot kunstenaar; *THE WORLD NEXT DOOR*. ●